

Concurrentie en concentratie

Auteur(s):

Scholtens, L.J.R.

Wensveen, D.M.N. van

*Werkzaam bij, respectievelijk, de Rijksuniversiteit Groningen en bij de Erasmus Universiteit Rotterdam en de Universiteit van Amsterdam.***Verschenen in:**

ESB, 84e jaargang, nr. 4208, pagina 452, 11 juni 1999

Rubriek:

Discussie

Trefwoord(en):

bank-, verzekeringsw ezen

Dit artikel is een reactie n.a.v.: J.A. Bikker, [Beperkte concurrentie in het bankwezen](#), ESB, 5 februari 1999, blz. 84-87.*Globale maatstaven zeggen weinig over concurrentie en winst.*

Het bankwezen in Frankrijk, Italië, België en Griekenland wordt gekenmerkt door perfecte concurrentie. In Nederland daarentegen is sprake van veel minder concurrentie en zijn volop monopolietendensen te ontwaren. Tot deze interessante conclusie komt Bikker die meent dat de deregulering en liberalisering in de Europese Unie een negatieve invloed heeft gehad op de concurrentie¹. In het Cecchini-rapport kwam het Nederlandse bankwezen er overigens helemaal niet zo slecht af: ondanks de hoge graad van bancaire concentratie in Nederland zijn de prijzen hier in vergelijking met de andere eu-landen reeds zeer laag².

Verder is onduidelijk over welke bancaire markten Bikker het heeft. Hij stelt dat zijn conclusie geen onderscheid maakt naar deelmarkten. Maar dat kan toch niet, de concurrentie speelt zich toch af op deelmarkten? Doelt Bikker op de markt voor 'investment banking' diensten? Dat lijkt ons sterk. Dit segment kenmerkt zich door felle concurrentie. De grote Nederlandse banken hebben in eigen land een belangrijke plaats moeten inruimen voor buitenlandse instellingen, zie [tabel 1](#). Op het gebied van beursintroducties hebben de Nederlandse grootbanken duidelijk hevige concurrentie te duchten van Amerikaanse en Europese banken. En als het gaat om fusies en acquisities blijken buitenlanders de spelers bij uitstek te zijn. Buitenlandse banken stropen heel Europa af en penetreren diep in het middelgrote bedrijfsleven. Bikker kan met zijn 'bancaire markten' ook niet het vermogensbeheer op het oog hebben en evenmin het 'corporate banking' segment. Ook hier zien we buitenlandse banken steeds dieper penetreren, vooral op het gebied van de projectfinanciering (telecom, energie, scheepsfinanciering, vliegtuiglease). En als het gaat om de behandeling van deposito's? Een beetje bedrag gaat tegenwoordig op geldmarktcondities! Bikker kán het eigenlijk alleen maar hebben over de retailmarkt: het mkb en de kleine particulier. In dat segment is het grote nationale bankwezen in elk land van Europa inderdaad nog steeds dominant. Voor het betalingsverkeer en de kredietverlening heeft de particulier en de middenstander niet veel keus. Dit vormt een wezenlijk probleem. Maar het geeft geen pas om alle bankdiensten over één kam te scheren.

Tabel 1. Zakenbankieren in Nederland, 1998. Rangorde van banken die de leiding hadden bij beursintroducties en fusies en overnames in Nederland

beursintroducties		fusies en overnames	
rang	marktwaarde	rang	boekwaarde
	mln \$		mln \$
1	ABN Amro Rothschild 1.264	1	Morgan Stanley DW 15.743
2	Goldman Sachs 920	2	Goldman Sachs 11.774
3	ING Bank 616	3	MeesPierson 11.467
4	UBS 530	4	Lazard 11.012
5	Banco Bilbao Vizcayo 122	5	Société Générale 10.329
6	Rabobank 116	6	Bear Stearns 10.254
7	Deutsche Bank 48	7	ABN Amro 4.051
8	Citigroup 28	8	Schröder 4.036
9	HSBC 26	9	ING 3.721
10	Fortis 20	10	Salomon Smith Barney 3.052

Bron: IFR Security Data / Capital Data, *NRC Handelsblad* 13 februari 1999.

Prijselasticiteit van de productiefactoren

Concentratiegraad en netto rentemarge in het bankwezen in Europa correleren negatief met elkaar en dat geldt ook voor andere winstmaatstaven zoals het netto resultaat of de winst voor belastingen³. Deze uitkomst lijkt Bikker onwelgevallig en hij zoekt een maatstaf die wél aansluit bij zijn opvattingen. De vraag is of hij hierin geslaagd is. Bikker gebruikt een model van Panzar en Rosse⁴, dat

door hem toegepast wordt op het bankwezen en dan impliceert dat als de som van de input-prijselasticiteiten van toevertrouwde middelen, kapitaal en arbeid tussen 0 en 1 ligt, er sprake is van monopolistische concurrentie. Maar wat is de economische betekenis van de optelsom van de drie elasticiteiten? Volgens ons ontbreekt die. Verder maakt Bikker, ten onrechte, geen onderscheid tussen het binnenlands en het buitenlandse bedrijf, neemt hij aan de inkomstenzijde alleen rente-ontvangsten mee en niet ook provisie-inkomen en inkomen uit effectenhandel voor eigen rekening, en laat hij buiten-balans activiteiten buiten beschouwing. Dat scheelt nogal wat voor de Nederlandse grootbanken, zo blijkt uit [tabel 2](#).

Tabel 2. Buitenland, niet-rentebedrijf en buiten-balans activiteiten in 1997

	medewerkers buitenland	niet- rentebaten	Buiten-balanspostena en derivaten
	% totaal	% totaal	% balanstotaal
ABN Amro	56	42	394
ING	56	41	156
Rabo	8	33	323

a. Borgtochten en garanties, accreditieven en faciliteiten. Bron: *Jaarverslagen*.

Tevens betwijfelen wij of Bikker het opbrengsten- en kostenverloop bij een monopolist respectievelijk bij monopolistische concurrentie goed interpreteert. In de alinea op blz. 85 onder "Monopolie" wordt een mechaniek beschreven van marginale kosten en opbrengsten dat past in een statische markt. Maar in een dynamische en groeiende markt is het verloop totaal anders. Dan is het kenmerk van monopolistische concurrentie dat een beperkt aantal marktpartijen met optimale schaalgrootte overwinsten maken die groot genoeg zijn om bestaande, kleinere marktpartijen met minimale schaalgrootte een minimum winst te laten verdienen, en die laag genoeg zijn om toetreders, die nog een minimum schaalgrootte in de markt moeten veroveren, buiten de deur te houden ⁵. Kortom, de overwinst houdt marginaal kleinere marktpartijen in stand en is lager dan de toetredingskosten van nieuwe marktpartijen. Het winstniveau van de 'happy few' kan bij een stijgend kostenniveau (loonsverhogingen zonder adequate productiviteitsverhogingen) in stand blijven bij een toenemend opbrengstenniveau, hetgeen mogelijk is in een groeiende markt. Evenzo blijven de kleine marktpartijen net in leven door met de markt mee te groeien en blijven de 'outsiders' buiten. Als de winsten van de monopolistische concurrenten stijgen door productiviteitsverbetering trekt dit buitenstaanders aan. De tarieven/winsten dalen dan om dit te voorkomen. Er zijn, in dit gestileerde model van monopolistische concurrentie in een dynamische omgeving, twee winstniveaus die min of meer constant zijn: een door potentiële toetreders beperkt overwinstniveau bij de 'inner circle' en een minimum winstniveau bij partijen in de marge. Het onderscheid zit hem dus in het winstniveau. De elasticiteiten zeggen in dit geval niets over monopolistische concurrentie, de hoogte van de quasi-constante overwinst zegt daarentegen wel wat. Relevant is dan of in landen met een hoge concentratiegraad van het bankwezen de bankwinsten hoger zijn dan in landen met een lage concentratiegraad. Als dat zo is, dan is aangetoond dat concentratie van het bankwezen slecht is voor de consument, want de banken verdienen daardoor te veel. Het beschikbare materiaal wijst echter niet in die richting (zie noot ³).

Slot

Bikker betoogt dat deregulering in Europa geleid heeft tot meer concentratie, waardoor de concurrentie is teruggelopen. Wij zijn het niet met deze conclusie eens. Ze is gebaseerd op een model waarvan de vooronderstellingen niet opgaan in de huidige Europese financiële productmarkten. Verder is ze gebaseerd op het bestaan van één globale markt, terwijl er een veelheid aan deelmarkten bestaat, met een veelheid aan concurrenten, soms andere banken, steeds vaker ook andere financiële en niet-financiële instellingen. Bikker kan evenmin verklaren waarom concentratie en winstgevendheid niet positief met elkaar correleren.

Zie ook:

P.L.M. van de Ven, [Concurrentie is nog geen efficiëntie](#), *ESB*, 11 juni 1999, blz. 450-451.

J.A. Bikker, Naschrift: [Ook globale maatstaf bruikbaar](#), *ESB*, 11 juni 1999, blz. 453-454

¹ Zie ook J.A. Bikker en H.J. Groeneveld, *Competition and concentration in the eu banking industry*, DNB Staff Reports, Amsterdam, 1998.

² P. Cecchini, *Alles op alles voor Europa*, BörsenBoek, Amsterdam/Brussel, 1988.

³ L.J.R. Scholtens, Bankgedrag en mededingingsbeleid, *ESB*, 13 december 1995, blz. 1129-32.

⁴ J.C. Panzar en J.N. Rosse, Testing for 'monopoly' equilibrium, *Journal of Industrial Economics*, 1987, blz. 443-456.

⁵ J. Tirole, *The theory of industrial organization*, MIT, Cambridge, Mass. 1998.